

Nr 3

Utbildningsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1974: 1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet jämte motioner.

Propositionen

I propositionen 1974: 1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) har Kungl. Maj:t under punkten D 8 (s. 125—128) föreslagit riksdagen att till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1974/75 anvisa ett reservationsanslag av 26 625 000 kr.

Motionerna

1974: 737 av herr Ericson i Örebro m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen som sin mening uttalar att av skolan initierad praktisk yrkesorientering och praktik skall utformas så att kontakt ovillkorligen etableras med den fackliga organisation som verkar inom det område där eleven skall delges insikter,

1974: 742 av fru Göthberg m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att skolöverstyrelsen får i uppdrag att under uppföljningen av läroplanen för grundskolan särskilt beakta de kulturella aspekterna av skolans verksamhet,

1974: 773 av herr Sörenson m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär initiativ till upprättandet av experimentell skolaktivitet med den inriktning som angivits i motionen.

Utskottet

Till skolöverstyrelsen (SÖ) är knuten en pedagogisk nämnd som har till uppgift att som rådgivande organ bereda frågor om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete inom skolans område, däri inbegripet utvärdering av utbildningsverksamheten.

Det pedagogiska utvecklingsarbetet har en väsentlig roll att fylla när det gäller att finna metoder för att förverkliga de mål som formulerats i läroplanerna framhåller departementschefen och på hans förslag har Kungl. Maj:t hemställt att under förevarande anslagsrubrik anvisas 26 625 000 kr. Utskottet tillstyrker förslaget.

I motionen 1974: 773 har framförts ett yrkande om försöksverksamhet som syftar till att få skolan bättre anpassad till olika elevkategoriers behov och önskemål. Motionärerna anser att det trots att betydande reformer genomförts inom skolans område under tiden efter andra världskrigets slut i syfte att åstadkomma utbildningsjämlighet kvarstår en rad olösta problem. Påtagligt är enligt deras mening att barn och ungdom vilkas föräldrar är att hänföra till socialgrupp 1 alltfört uppnår bättre studieresultat än barn och ungdom från socialgrupperna 2 och 3 utan att detta i och för sig kan relateras till skillnader i begåvning eller potentiella intellektuella resurser. Motionärerna menar vidare att skolforskningen hittills getts en sådan utformning och uppläggning att vi i dag vet betydligt mer om överklassens och medelklassens möjligheter att från sina vanor och värderingar driva framgångsrika skolstudier än arbetarklassens. Motionärerna föreslår därför en experimentverksamhet genom vilken representanter för arbetarklassen skall ges konkret möjlighet att utforma mål och riktlinjer för en skola vars innehåll är bestämt utifrån arbetarklassens önskemål och värderingar.

Med anledning av yrkandet i motionen 1974: 773 vill utskottet först erinra om att utbildningspolitiken i vårt land sedan länge varit inriktad på att alla barn och ungdomar skall ges samma reella möjlighet till utbildning oberoende av social, ekonomisk och geografisk bakgrund. Genomförandet av den obligatoriska nioåriga grundskolan, den kraftiga utbyggnaden av och reformerna inom gymnasial och eftergymnasial utbildning samt ökade insatser på det studiesociala området har gett flertalet i den yngre generationen utbildningsmöjligheter som tidigare varit förbehållna ett fåtal.

Reformerna har fört med sig att antalet studerande från socialt och ekonomiskt mindre gynnade miljöer har ökat mycket kraftigt inom frivillig utbildning. Ett av huvudmotiven för 1968 års beslut om revidering av grundskolans läroplan och om sammanförande av fackskola, gymnasium och yrkesskola till en skolform var att man ville avlägsna statusbetingade skiljelinjer i skolväsendet. En annan möjlighet att på längre sikt minska betydelsen av olikheter i uppväxtmiljön för barnens chanser att få utveckla sina anlag är förskolan. Utskottet erinrar om att beslut nyligen fattats om att en allmän förskola för sexåringar skall införas under år 1975.

Övergången från gymnasieskola till eftergymnasial utbildning förutsätter ett system av kompetensregler. Utformningen av kompetensreglerna har — det vittnar erfarenheterna från grundskolans högstadium enligt 1962 års beslut om — en starkt styrande effekt på ungdomens val av studievägar. Genom beslut vid 1972 års riksdag har den allmänna behörigheten för högskolan i huvudsak lagts fast. Huvuduppdraget för den därefter tillsatta kompetenskommittén är att på grundval av

statsmakternas beslut lägga fram förslag om särskilda förkunskapskrav, om urvalsregler samt om organisation av antagningen och därmed sammanhängande frågor.

Arbetsgruppen för låginkomstfrågor har i sin rapport (Ds In 1972: 19) framhållit att utbildningsfaktorn intar en strategisk roll framför allt när det gäller inkomster, sysselsättning och politiska resurser, även om åtgärder inom utbildningssystemet inte på kort sikt kan få någon avgörande betydelse för lösningen av låginkomstproblemet. Som särskilt angelägna reformer inom skolområdet framstår enligt arbetsgruppen speciella åtgärder för elever med skolsvårigheter, en nedbrytning av barriärer mellan olika utbildningar såväl horisontellt som vertikalt och möjligheter till överbryggande och återkommande utbildning. Frågan om återkommande utbildning intar en framskjuten position i det förslag rörande den eftergymnasiala utbildningen som lagts fram av 1968 års utbildningsutredning (U 68). Remissbehandlingen av U 68:s förslag är nyligen avslutad.

Den i motionen 1974: 773 föreslagna experimentverksamheten avser att nå förändringar i första hand i grundskolan och gymnasieskolan. Utskottet erinrar om att i september 1972 tillkallades en särskild utredning för att överväga ansvarsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om grundskolan och gymnasieskolan m. m. (SSK). Huvuduppgiften för de sakkunniga är att i sitt arbete söka nå den för skolans arbete mest gynnsamma avvägningen mellan å ena sidan behovet av centrala bestämmelser för att säkerställa förutsättningar för att uppnå de för skolan fastställda målen och å andra sidan behovet av utrymme för de initiativ, åtgärder och ansvarstagande lokalt som också är en förutsättning för en väl fungerande skola. Enligt länskolnämndsutredningens nyligen avlämnade betänkande (SOU 1973: 48) Skolans regionala ledning finns det förutsättningar att ge kommunerna ett vidgat ansvar. Betänkandet remissbehandlas för närvarande. I vad avser beslutsnivå och medinflytande i beslutsprocessen är förverkligandet av tankegångar som kommer till uttryck i motionen direkt avhängigt även av det arbete som pågår i utredningen om den kommunala demokratin.

Med anledning av motionens synpunkter på frågan om elevinflytande samt medinflytande i olika avseenden från föräldrar och skolans personal bör vidare erinras om att SÖ redan år 1968 tillsatte en utredningsgrupp för samverkan i skolan (SISK). På grundval av gruppens rapport har SÖ lagt fram olika förslag för att främja samverkan mellan alla dem som deltar i skolans arbete. SÖ:s på SISK-gruppens arbete grundade förslag har ännu inte lett till några stadgemässiga förändringar med hänsyn i första hand till att det råder ett nära samband mellan dessa förslag och det uppdrag som givits till utredningen om skolans inre arbete (SIA). Utskottet erinrar om att SIA arbetar med

frågorna om hur skolarbetet skall utformas för att det skall bli meningsfullt och stimulerande för alla barn och ungdomar. Utredningen torde komma att presentera sina förslag senare i år.

Ett annat utredningsarbete som synes ha nära anknytning till den förevarande motionen 1974: 773 är den av förbundsrepubliken Tyskland och Sverige gemensamt genomförda utredning som av den s. k. DUST-kommittén presenterats i betänkandet (Ds U 1973: 12) Samverkan-Mitwirkung. Kommittén har gjort en analys av begreppen demokrati och samverkan samt redogjort för pågående verksamhet i utbildningsväsendet i dessa avseenden. Betänkandet avslutas med rekommendationer avseende skola och högskola i förbundsrepubliken och i Sverige. För att tagas i beaktande i pågående utrednings- och verkställighetsarbete har betänkandet av Kungl. Maj:t överlämnats dels till SÖ, dels till SIA och SSK.

I läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan sätts den enskilde eleven i centrum. Utbildningens betydelse för personlighetsutvecklingen betonas och målet för denna är att individen skall utvecklas till en fri, självständig och harmonisk människa. Skolans verksamhet inriktas på att varje enskild elev skall få tillvarata sina anlag och möjligheter och finna studievägar och arbetssätt som främjar den personliga utvecklingen. Inom SÖ pågår en läroplansuppföljning för grundskolan (LUG). Utskottet erinrar om att riksdagen med bifall till förslag i utbildningsutskottets betänkande 1972: 45 uttalat att SÖ vid den fortlöpande översynen av grundskolans läroplan särskilt bör bevaka att elever med olika anlag skall kunna finna en för dem tillfredsställande studiemotivation.

Till personlighetsutvecklingen medverkar sålunda enligt läroplanen inte bara själva undervisningen och dess innehåll utan alla de skiftande möjligheter till påverkan som arbetet och miljön i skolan erbjuder och som skolan bör utnyttja. Utskottet är medvetet om att det kan finnas en klyfta mellan de välformulerade målen för skolans personlighetsutveckling och den faktiska verkligheten i skolan. En viktig uppgift för det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet i dag är att utarbeta allt bättre metoder att förverkliga intentionerna bakom läroplanerna genom att dels klarlägga resultaten av utbildningsverksamheten, dels undersöka hur olika sociala och pedagogiska faktorer påverkar den enskilde elevens upplevelse av undervisningen och därmed hans studieresultat. Utskottet erinrar om att det pågår ett kontinuerligt forsknings- och uppföljningsarbete. Utskottet vill slå fast att Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning under den nu ifrågasvarande anslagsrubriken ger betydande resurser för ett av SÖ administrerat fortsatt pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete.

Mot bakgrund bl. a. av den redovisade utredningsaktiviteten på skolans område och det kontinuerliga arbetet med uppföljningen av läro-

planerna anser utskottet för sin del att yrkandet i motionen 1974: 773 bör avslås av riksdagen.

Den praktiska yrkesorienteringen (pryo) har till uppgift att som ett led i skolans samhällsorientering och övrig undervisning ge eleven konkret uppfattning om arbetsliv och arbetsmiljö, orientering om arbetsuppgifter på arbetsplatsen samt att tillsammans med övrig studie- och yrkesorientering bidra till elevens yrkesvalsmognad och utgöra underlag för självständiga beslut i kommande studie- och yrkesval. I motionen 1974: 737 hemställs om uttalande från riksdagens sida av innebörd att eleverna vid praktisk yrkesorientering och praktik ovillkorligen skall få kontakt med företrädare för de fackliga organisationerna.

Utskottet vill först erinra om det interpellationssvar som dåvarande utbildningsministern lämnade våren 1970 angående skolans undervisning om parterna på arbetsmarknaden. I svaret framhölls värdet av att skolan tillförs expertis och information från organ utanför skolan.

För att inventera det antal platser för praktik, pryo, inbyggd utbildning m. m. som utbildningsväsendet behöver och som arbetslivet kan ställa till förfogande samt för att föreslå lösningar av vissa problem i dessa sammanhang har arbetsmarknadsstyrelsen tillsammans med SÖ och universitetskanslersämbetet tillsatt en arbetsgrupp med egna representanter samt med företrädare för Svenska Arbetsgivareförbundet (SAF), Landsorganisationen (LO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), Statstjänstemännens Riksförbund (SR), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och statens personalnämnd.

Som framgår av motionen har LO i skrivelse till SÖ hemställt om att SÖ på lämpligt sätt uppmärksammar frågan om behovet av nya riktlinjer för samverkan mellan skola och arbetsliv. Med anledning av bl. a. LO:s skrivelse har SÖ nyligen tillsatt en arbetsgrupp för översyn av främst de lokala och regionala samrådsfunktionerna. I arbetsgruppen är bl. a. LO, TCO och SACO representerade. Med hänsyn härtill och då riksdagen redan tidigare anslutit sig till uttalandet i nyssnämnda interpellationssvar (jfr UbU 1972: 45) anser utskottet att yrkandet i motionen 1974: 737 inte påkallar någon åtgärd från riksdagens sida.

Enligt motionen 1974: 742 bör SÖ få i uppdrag att under uppföljningen av läroplanen för grundskolan (Lgr 69) särskilt beakta de kulturella aspekterna av skolans verksamhet. För att så många som möjligt skall kunna vara aktiva i kulturarbetet och också kunna tillgodogöra sig kulturutbudet måste skolans ansvar och insatser förstärkas, menar motionärerna. Den skapande verksamheten måste betonas väsentligt mer i grundskolans läroplan.

I läroplanen uttalas att undervisningen i teckning skall tillvarata elevernas lust att uttrycka sig i bild och inriktas på att allsidigt utveckla deras skapande förmåga. I anslutning till elevernas skapande verksamhet skall undervisningen stimulera till vidgad och fördjupad bild- och miljöupplevelse samt förmedla insikt om estetiska världens betydelse i individens och samhällets liv. Undervisningen skall anknyta till aktuella företeelser i konst och kulturliv samt belysa dessa genom jämförande översikter och historiska utblickar. I andra sammanhang heter det i läroplanen att det inte räcker med att skolan genom sin undervisning väcker intresse för fortsatta bokliga studier utan att den skall stimulera till även andra aktiviteter som främjar en aktiv kulturmiljö. Särskilt viktigt är att elevernas sinne för de estetiska värdena uppodlas genom både deras egen skapande verksamhet och deras smakfostran.

Såsom utskottet redan tidigare framhållit pågår inom SÖ ett kontinuerligt uppföljnings- och utvecklingsarbete i anslutning till Lgr 69. Utskottet är ense med motionärerna om vikten av att eleverna stimuleras att engagera sig i skapande kulturaktiviteter och att det därför är angeläget att även läroplanens intentioner i vad avser kulturella aktiviteter uppfylls. Utskottet anser emellertid inte några omständigheter anförda som motiverar att riksdagen bifaller motionsyrkandet. Utskottet föreslår att motionen 1974: 742 avslås av riksdagen.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen till *Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet* för budgetåret 1974/75 anvisar ett reservationsanslag av 26 625 000 kr.,
2. att riksdagen avslår motionen 1974: 773,
3. att riksdagen avslår motionen 1974: 737,
4. att riksdagen avslår motionen 1974: 742.

Stockholm den 14 februari 1974

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Wiklund (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fröken Hörlén (fp), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), herrar Sundgren (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Lantz (vpk), fröken Rogestam (c), och herr Nyhage (m).